

Doc. GA40/CC39/REP/12/tr

KÜLTÜR, EĞİTİM VE SOSYAL İŞLER KOMİSYONU
OTUZ DOKUZUNCU TOPLANTISI

“KEİ ÜYE DEVLETLERİNDE SOSYAL HAK REFORMLARI”

hakkında

RAPOR*

Raportör: Sn. Lilia GRYGOROVICH, Komisyon Üyesi, Ukrayna

* *Bu Metin, 26 Kasım 2012 tarihinde Bakü'de yapılan Kültür, Eğitim ve Sosyal İşler Komisyonu Otuz Dokuzuncu Toplantısı'nda değerlendirilmiş, kabul edilmiş ve 28 Kasım 2012 tarihinde Bakü'de yapılan KEİPA Genel Kurulu Kırkıncı Oturumu'nda onaylanmıştır.*

I. GİRİŞ

1. Sosyal güvenlik ve koruma, bir insan hakkı olmanın yanısıra toplumsal ve ekonomik bir gereksinimdir. Asgari yaşam standartlarını güvence altına almak, yoksulluğun nedenleriyle ve etkileriyle mücadele etme ve çalışma yıllarından emekliliğe geçişte gelirin sorunsuz olarak yeniden dağılımını kolaylaştırmak için güçlü bir araçtır. Başarılı toplumların ve ekonomilerin hepsi, yoksulluğun azaltılması ve ekonomik güvenliğin sağlanması yolunda hayatın başlıca riskleriyle mücadele etmeye yardımcı olan ve değişen ekonomik, siyasi, demografik ve toplumsal şartlara uyum sağlamayı kolaylaştıran sosyal güvenlik sistemlerine önemli roller atfeden kalkınma stratejilerini hayata geçirmişlerdir.

2. Faaliyete geçtiği ilk yıldan bu yana KEİPA, sosyal konularla ilgili birtakım konu başlıklarını müzakere etmiş ve ilgili tavsiye kararlarını kabul etmiştir:

- Geçiş dönemi boyunca sosyal güvenceler (14/1996);
- Mültecilerin ve yerinden edilmiş kişilerin hakları ve sosyal koruması (21/1997);
- Karadeniz Bölgesi'ndeki göçmen işçileri koruma altına almanın hukuki çerçevesi ve göçmen topluluklar ile evsahibi ülke arasındaki ilişkiler (51/2001);
- Kadınların siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel hayata katılımı (61/2002);
- İşsizlerin yeniden topluma entegre edilmesi (67/2002);
- Yoksullukla mücadele (74/2003);
- Engelli insanların sosyal, ekonomik ve vatandaşlık haklarının iyileştirilmesi (77/2004);
- KEİ üyesi devletlerde yaşam kalitesinin iyileştirilmesi (100/2007);
- KEİ üye ülkelerinde sosyal uyum: siyasal istikrara katkısı (103/2008);
- Küreselleşmenin KEİ üyesi devletlerde sosyal politikalara etkisi (106/2008);
- KEİ üye ülkelerinde göçmenlik – sosyal ve kültürel yönler (109/2009).

3. Kültür, Eğitim ve Sosyal İşler Komisyonu, 39^{uncu} Toplantısı'nın ana gündem maddesi olarak "KEİ üye devletlerinde sosyal hak reformları" konusunu görüşmeye karar vermiştir. Sosyal hak terimi, burada Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından tanımlandığı gibi sosyal güvenlikle eş anlamlı olarak kullanılmaktadır:

“Diğer unsurlarla birlikte i) çalışmayla ilgili olarak hastalığın, bedensel engelin, anneliğin, iş yaralanmasının, işsizliğin, ileri yaşın veya bir aile mensubunun vefatının neden olduğu gelir kaybına (veya gelir yetersizliğine); ii) sağlık hizmetlerine erişim olmamasına veya erişim için maddi imkanların elvermemesine; iii) ailenin özellikle çocuk ve yetişkin mensuplarına yönelik maddi desteğinin yetersiz kalışına; iv) genel yoksulluğa ve toplumsal dışlanmaya karşı korumayı güvence altına almak için ister nakdi ister aynı olarak haklar sağlayan tedbirler”.

4. Bu Rapor, sosyal hak reformlarına küresel finans ve ekonomi krizi bağlamında odaklanmaktadır. Rapor'un hazırlanmasında Yunanistan, Romanya, Sırbistan ve Ukrayna ulusal delegasyonları katkıda bulunmuştur. Referans belgeler BM ve AB'nin yanısıra ILO, Avrupa Konseyi, Dünya Bankası, OECD, v.s. gibi diğer ilgili uluslararası örgütlerin resmi internet sitelerinden de alınmıştır.

II. SOSYAL GÜVENLİK VE KEİ BÖLGESİ

5. İşçiler ile güvence düzeyleri zayıf kesimlere koruma sağlanan birçok KEİ üyesi devlette sosyal güvenlik oldukça gelişmiştir. Bölgedeki merkezi planlama ekonomilerinin piyasa ekonomilerine dönüşmesinin ardından bu ülkeler, yoksulluktaki artışla mücadele etmek ve yeni ekonomik şartlara, işçilerin ve ailelerinin yeni ihtiyaçlarına cevap vermek için kendi ulusal sosyal güvenlik yapılarını acilen oluşturma gereksinimiyle karşı karşıya kalmışlardır. Bu çabalar, dönüşüm döneminin ekonomik karmaşasından ötürü kısıtlı tutulmak zorunda kalmıştır; zira bu karmaşa, sistemleri mali baskı altına sokmuş, işsizlikten, erken emeklilikten ötürü daha fazla sosyal hak talepleriyle ve büyük işletmelerin finansal sorunlarından ötürü de gelir kaybıyla karşılaşmıştır. Sosyal güvenlik hakları, enflasyonla erimiş ve bütün ülkelerin harcamalarında azalma meydana gelmiştir. Sosyal güvenlik sistemlerinin en geniş bileşenini oluşturan emekli aylıkları, bu eğilimlerden büyük ölçüde etkilenmiştir. Birçok ülkede hala çok yeni olan işsizlik ödentisi harcamaları, oldukça mütevazı düzeyde kalmıştır.

6. Günümüzde birçok KEİ ülkesi, kendi sosyal güvenlik programlarını mevcut sosyo-ekonomik ortamda finansal yönden daha canlı ve sürdürülebilir hale getirmek için gözden geçirmeye tabi tutmaktadır. Örneğin, ulusal emeklilik programlarının reforma tabi tutulması, bölge çapında önemli bir konudur. Birçok ülke ödediğin-kadar sistemleriyle bireysel hesaplar oluşturmaya çalışmakta ve bazı ülkeler de kendi emeklilik sistemlerini tamamen veya kısmen (Rusya) özelleştirmektedir. Sosyal hakları geliştirmeye yönelik çabalar, sosyal güvenlik tahsilatı yapan kurumların ulaşabileceğinin ötesinde gayriresmi istihdam yapan kesimlerin varlığından ve bölgenin resmi ekonomilerinde katkı gerekliliğine uyulmamasından ötürü kısıtlı kalmaktadır. Emekli aylıklarındaki daralmaya çözüm getirme mecburiyetinde kalan birçok ülke, emeklilik yaşını yükseltmek zorunda kalmıştır. Erkekler ve kadınlar için aynı emeklilik yaşını uygulayan ilk BDT ülkesi Ermenistan olmuştur. Birçok ülke, her vatandaşı için asgari bir geliri güvence altına almanın yolu olarak sosyal yardımları geliştirmekte ve iyileştirmektedir. Bunlarla birlikte başka birtakım sosyal güvenlik reformları da hayata geçirilmiştir. Örneğin üç Kafkas ülkesi, topluluk-esaslı sigorta programlarını iyileştirmek suretiyle sağlık hizmetleri teminatını gayriresmi sektör ile kırsal nüfusu da içerecek şekilde genişletmeye çalışmaktadır. Birkaç ülke, topluluk esaslı sosyal hizmetleri geliştirmekte ve genişletmektedir.

7. Bütün KEİ Bölgesi'nde ulusal sosyal güvenlik sistemlerinin yürütüldüğü demografik, ekonomik ve toplumsal ortamlar, sürekli olarak değişmektedir ve bu değişiklikler de toplumların ve o toplumların sosyal aktarım sistemlerinin önüne zorluklar çıkarmaktadır.

8. KEİ Bölgesi 2000'li yıllarda, iş ortamındaki gelişmenin ve makro-ekonomik istikrarın ardından yüksek ekonomik büyüme yaşamıştır. KEİ Bölgesi'nin performansı, komşu bölgelerinkini geçmiş ve genel olarak tüm dünyadaki en yüksek düzeylerden birine ulaşmıştır. Ancak 2008 Eylül ayının sonlarında ortaya çıkan ve neredeyse tüm dünyada finansal piyasaların çökmesine yol açan finansal ve ekonomik kriz, Karadeniz Bölgesi'nde güçlü bir etkiye yol açarak büyümenin önüne keskin bir set çekmiştir. Bu da zaten kırılğan olan sosyal sistemleri ve bunların sürdürülebilirliğini olumsuz yönde etkilemiştir.

III. KEİ ÜYE DEVLETLERİNDE KÜRESEL KRİZ VE SİYASİ HAYATTAKİ YANSIMALARI

9. Kriz, KEİ Bölgesi'nde sosyal haklar alanında yeni sorunları ve öncelikleri öne çıkarmıştır. Mevcut sosyal ihtiyaçlar artarken sosyal koruma sistemlerinin (hem beşeri hem de finansal) kaynakları çarpıcı bir biçimde azalmıştır. Artan işsizlikle birlikte nüfusun daha çok sayıda kesiminin ekonomik yönden güçsüzleşmesi, sosyal güvence hizmetlerine yönelik talebin daha da artması sonucunu doğurmuştur. Yunanistan gibi ülkelerde çok sayıda kişinin konutunun risk altına girmesi, günümüze değin korumasız olarak görülmeyen nüfus kesimlerinin evlerini kaybetmesi, ve bazı kesimlerin ya sigorta teminatı kaybından ya da sosyal güvenlik ve sigorta kriterlerini yerine getirmemesinden ötürü ne tıp ne de hastane hizmetlerine erişememesi gibi yeni fenomenler ortaya çıkmıştır.

10. Birtakım Avrupa ülkelerinin hükümetleri, finansal teşvikleri bırakarak kemer sıkma politikalarına yönelmiş ve sosyal harcamaları kısmış, eleman sayısında kesintiye gitmiş, vergileri artırmıştır; çünkü artan kamu harcamaları, siyasi ve finansal baskı oluşturmuştur. Bu gibi tedbirler arasında kamu sektörü çalışanlarının ödentilerinde kesintiler, vergi artışları, emekli aylığı kesintileri ve emeklilik yaşının düşürülmesi sayılabilir.

11. KEİ üye devletlerindeki politika karşılıkları, aşağıdaki kategorilere ayrılabilir: i) mevcut programların hem teminat hem de haklar yönünden genişletilmesi; ii) krizin halk üzerindeki anlık etkisine karşı direnç oluşturacak yeni programların ve/veya acil durum tepkilerinin uygulamaya konulması; ve iii) daha çok kamu bütçelerini dengelemek ve/veya Dünya Bankası, IMF ve AB şartlarını yerine getirmek için konjonktüre uygun kemer sıkma tedbirlerinin benimsenmesi.

12. **Ermenistan**'da, geçim destek tedbirlerine yönelik harcamaların artırılması amacıyla hükümet, sağlık, eğitim ve tarım alanlarında bilhassa yoksul kesimleri hedefleyen yüksek öncelikli programlara yapılan harcamaları 2009 Mayıs ayında eski düzeyine (1,6 milyar AMD) geri getirdi. Buna korumasız gruplara verilen hastane hizmetlerinin finansmanı, kanser tedavisi, tüberküloz, enfeksiyon hastalıkları, zihinsel hastalıklar ve hizmetlerin çiftçileri içerecek şekilde genişletilmesi dahildir. Bedensel engel sosyal ödentisinden ve çocuk bakım haklarından yararlananların sayısının artırılması suretiyle katkı payı içermeyen sosyal programlar da genişletilmiştir. İş-dışında gelir desteğinin kapsamı da genişletilmiştir. Sosyal korumayı genişletmek üzere alınan tedbirler arasında sosyal katkı payları ile kişisel gelir vergisinin bütünleştirilmesi ve temel emekli aylıklarının artırılması da bulunmaktadır. Daha net ifade etmek gerekirse Ermenistan, aşağıdaki politika eylemlerini yasalaştırmış ve değerlendirmeye almıştır:

- Sosyal katkı payının ve kişisel gelir vergisinin bütünleştirilmesi ve efektif vergi oranının yükseltilmesi;
- Temel emekli aylıklarının 2010 yılında %20 artırılması için yapılacak hukuki işlemler.

13. **Azerbaycan**'da Aralık 2009'da kabul edilen ve AB standartları uyarınca sistemin iyileştirilmesini amaçlayan bir Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile 2009-2015 yıllarında sigorta ve emekli aylığı sisteminin geliştirilmesi hakkında Kamu Programı kabul edilmiştir. Parlamento, Ekim 2009'da emekli aylıkları hakkında Yasa'da yapılan değişiklikleri, emeklilik yaşının yükseltilmesi, emeklilik sigortası süresi ve emekli aylığı endekslemesi de dahil olmak üzere onaylamıştır. Hedeflenen sosyal yardım mekanizmasını değerlendirmeye yönelik raporlama dönemi konusunda tüm ülkede yürütülen bir araştırma, bu mekanizmanın geniş halk kitlelerinin

yoksul ve en yoksul kesimlerine yönelik olduğunu göstermiştir: Hedeflenen sosyal yardımın %90'ını alan kişilerin %86'sı, toplumun en yoksul %40'ını oluşturmaktadır. Eylül 2010'da Azerbaycan, yoksulluğu azaltmaya yönelik olarak yurtiçinde yerinden edilmiş kişilere ve düşük gelirli diğer gruplara yapılan ödemelerin artırılması ve birtakım kamu kuruluşlarındaki işçilerin asgari ücretinin ve temel emeklilik aylığının yükseltilmesi gibi birkaç tedbiri kabul etmiştir. Emeklilik sistemine dair yeni kurallar, Temmuz 2010'da yürürlüğe girerek erkekler için emeklilik yaşı 2012 itibarıyla 63'e, kadınlar için de 2016 itibarıyla 57'den 60'a çıkarıldı. Temel emeklilik aylığı da Eylül 2010 itibarıyla yükseltildi.

14. **Bulgaristan**'da sosyal haklar alanında uygulanan kilit tedbirler, sosyal hak sahibi kişilerin kapsamını artırmayı ve kendilerine daha kolay erişim sunmayı amaçlamaktadır. Sosyal yardıma hak kazanan kişilerin kapsamı, ilave hedef grupların - uzun vadeli ikamet hakları olan yabancıların - dahil edilmesi suretiyle genişletilmiştir. Aylık sosyal yardıma ve hedeflenen ısınma yardımına erişim de kolaylaştırılmıştır. Hedeflenen ısınma yardımı, artan elektrik maliyetini tamamıyla telafi etmiştir. Yeterli ve sürdürülebilir sosyal transferleri güvence altına alma önceliğinin önemli bir boyutu, çocuklu ailelere maddi destek sağlanmasıdır; öyle ki 2011 yılında Bulgaristan'daki çocukların %80'i farklı türlerde aile katkılarıyla desteklenmiştir. Sosyal hizmetler sistemi; kurumsallaşmanın gevşetilmesini ve topluluk-esaslı hizmetlerin daha çok sunulmasını ve aile ortamında hizmet verilmesini amaçlayan reformlarla geçtiğimiz yıllarda ciddi ölçüde genişlemiştir. Bu hizmetler arasında şunlar bulunur: günlük bakım merkezleri, sosyal rehabilitasyon ve entegrasyon merkezleri, korunmalı konutlar, geçici konutlar, anne ve çocuk üniteleri, aile tipi konut merkezleri, sosyal destek merkezleri, kriz merkezleri, sokak çocuklarıyla çalışma merkezleri, sığınma evleri, v.s. Mevcut eğilimler, topluluk esaslı sosyal hizmetlerin sayısında sürekli bir artış göstermektedir; nitekim bu husus, 2012 yılındaki sosyal hizmet verileriyle teyit edilmiştir. Topluluk içinde sağlanan sosyal hizmetlerin sayısında Mart 2012 itibarıyla bir artış meydana gelmiştir.

15. **Gürcistan** acil durum hizmetlerini ve birtakım öncelikli bakım hizmetlerini teminat altına almak üzere 2009 yılında özel sağlık sigortasını başlattı. Böylece özel sağlık sigortası kuruluşlarındaki sigorta primlerinin üçte ikisi, devlet tarafından karşılanacak. Yoksulluğu azaltmak amacıyla Devlet, yoksulluk sınırının altındaki 200.000 kişiyi daha içerecek şekilde Tıbbi Yardım Programı'nın kapsamını genişletti. Sosyal yardımlarla ilgili olarak da hükümet, 2009 Çocuk Eylem Planı'nı uygulamaya devam ederek Kasım 2010'da 2011-12 Çocuk Bakım Sistemi Reformu'nun Başlıca Alanları için eylem planını onayladı. Haziran 2010'da, hedeflenen sosyal yardım vasıtalarının test sistemi gözden geçirilerek sosyo-ekonomik şartları yoksulluk sınırının altında kalan hane halklarını tanımlamak üzere yeni kriterler benimsendi. Hükümet, bununla birlikte toplumsal olarak koruması düşük ailelerden tektip veritabanı oluşturulması ve kendilerinin sosyo-ekonomik şartlarının ve kayıtlarının değerlendirilmesi hakkında kuralları kabul etti. Bedensel engellilerin, yaşlıların ve evsiz çocukların rehabilitasyonuna dair Devlet Programı, Şubat 2009'da onaylanmıştır. Böylece bedensel engelli kişilere, yaşlılara ve evsiz çocuklara yönelik olarak birkaç türde sosyal hizmet sağlanmıştır.

16. **Yunanistan**'da her ne kadar 2010 ile 2011 yılları arasında sosyal harcamalar 746 milyon € artmış olsa da bu artışın %35'i işsizlik ödemelerine gitmektedir; dolayısıyla orta vadede sosyal harcamaları düşürme perspektifiyle yoksullukla mücadele tedbirleri (2012-2015 Orta Vadeli Mali Strateji) alınmıştır. Bu tasarruf, 2015 yılına kadar sosyal harcamaların daha adil dağılımını sağlamak amacıyla planlanmıştır. Sonuçta sözkonusu olan sosyal politika tedbirlerinin yeniden

dağılımıdır. 2011 yılı boyunca ulusal sosyal politikada çift yönelim ortaya çıkmıştır: ilk olarak kısa vade hedefleri olan tedbirlerle ekonomik krizin sosyal etkisinin sınırlı tutulması ve ikinci olarak da uzun vadede etkili ve sürdürülebilir olması için ulusal sosyal politika sisteminde reforma gidilmesi. Her ne kadar bazılarının (örn. KDV artışı) geriye dönük nitelikleri, yoksulluk üzerinde olumsuz bir etki yapmış olsa da konsolidasyon yükünün nüfusun çeşitli kesimleri arasında daha pürüzsüz ve daha aşamalı bir yaklaşımla dağıtımını (aşamalı emeklilik aylığı ve maaş kesintileri, daha aşamalı gelir vergisi sistemi) kolaylaştırmak için çalışmalar yürütülmüştür. Sosyal haklar politikası da değişmiştir. İşsizlik ödemeleri için (alanların sayısı hızla arttığından dolayı) daha çok harcama yapılıyor olmasından ötürü yeni bir dayanışma katkı payı uygulamaya konulmuştur. Bu sosyal haklardan bazıları, kullanılan araçlar (örn. geniş aile sosyal hakları) yönünden test edilmiş, diğerleri ise (örn. kamu sektörü çalışanlarına yönelik aile sosyal hakları) azaltılmış, bazıları da uygunluk gereklilikleri (örn. ileri yaş dayanışma ödemesi) yönünden daha kısıtlı hale getirilmiştir. Bilhassa koruma düzeyi düşük kesimler açısından krizin toplumsal sonuçlarını sınırlamak amacıyla sürdürülen ilave tedbirler şunlardır: Koruması düşük kesimler için Yunanistan İşgücü Kurumu (OAED) tarafından uygulanan istihdam programları; koruması düşük toplumsal grupların topluma katılımı için yerel eylemler (TOPEKO); çocuklu yoksul aileler için yerel destek ve bakım hizmetleri sağlanması; sigorta teminatı süresi uzatılarak işsizlere tıbbi bakım sağlanması; başarılı "evde yardım" programının devamının güvence altına alınması; hızla kötüleşen evsizlik sorununu ele almak üzere bakanlıklar arası çalışma grubu oluşturulması.

17. **Moldova**'da Hükümet, sosyal yardımların tahsisinde iyileşme sağlamak ve koruma düzeyi en düşük kesimlerin toplumsal dışlanmışlığını önlemek amacıyla Kasım 2009'da 2009-2011 yılları ekonomide istikrar ve toparlanma programını kabul etti. Sosyal yardımların yeni nakit ödemelerinden faydalananların sayısı, Ocak ile Haziran 2009 arasında artarak 16.000 kişiye ulaştı. Birtakım emekli aylığı kategorileri için %20 endeksleme katsayısı uygulanması yönündeki Hükümet Kararı, Nisan 2009'da uygulamaya konuldu. "Avrupa bütünleşmesi: Özgürlük, demokrasi, refah" hakkında 2009-2013 Hükümet Programının yanısıra 2009-2011 "ekonomide istikrar ve toparlanma" Programı, emeklilik sisteminin tektipleştirilmesine ve ilgili stratejinin oluşturulmasına önem atfetmektedir. 2010 yılında, sosyal yardım alan ailelerin, düşük ücretli kamu işçilerinin ve düşük gelirli emeklilerin ısınma maliyetlerine yönelik hedefli telafi programları uygulamaya alınmıştır. Ekim 2010'da garantili asgari gelir, 2011'in ilk üç ayı için %40 artırılmıştır. Hedeflenen yeni sosyal yardım programı genişletilmeye devam edilmiştir, ve Çalışma, Sosyal Koruma ve Aile Bakanlığı'na göre 2010 sonu itibarıyla uygun hane halklarının üçte ikisinden fazlası, en az bir sosyal yardımdan yararlanmıştı. Sırasıyla Mart ve Kasım 2011'de yetkililer, koruma düzeyi düşük kişiler için ısınma tahsisatını uygulamaya geçirmişler ve hastalık izinleri halinde alınan nakit ödemeler sistemini güçlendirmişlerdir. Ekim ayında ise yeni bir Ulusal Sosyal Denetim oluşturulmuştur. Haziran ayında, zorunlu katkı paylarının asgari süresini uzatmak ve belli kategoriler için emeklilik yaşını yükseltmek amacıyla emeklilik reformu hakkında yasa kabul edilmiştir.

18. **Romanya**'da sosyal yardım harcamalarının büyük bölümü, sosyal yardım ödemelerini finanse etmek üzere kullanılmaktadır. Yoksulluktan etkilenen kişiler ve koruma düzeyi düşük kesimler, sistemin en uygun bölümüne kolaylıkla yönlendirilememekte, sistem maliyetleri artık tamamıyla desteklenememekte / sürdürülememekte ve yoksulluktan etkilenen kişilere gerektiği gibi yönlendirilememektedir. Sosyal yardım sistemini daha verimli kılmak için Çalışma, Aile ve Sosyal Koruma Bakanlığı, kendi yönettiği sosyal yardım ödemelerine odaklanan, bir dizi sorunu

tespit eden ve bu sorunların 2011-2013 döneminde çözümüne yönelik birtakım tedbirler öneren Romanya Sosyal Yardım Sisteminde köklü Modernleşme Stratejisi'ni hazırlamıştır. Söz konusu Strateji, Şubat 2011'de Hükümet tarafından onaylanmıştır. Strateji, harcama miktarlarına ve/veya yararlananların sayısına göre yedi maddelik temel sosyal yardım ödemelerine odaklanmaktadır: devlet çocuk tahsisatı, çocuk yetiştirme ödemesi, düşük gelirli aile tahsisatı, ısınma yardımları, garantili asgari gelir güvencesi için sosyal yardım, aylık sosyal haklar ve bedensel engellilere ödenen kişisel tamamlayıcı bütçe. Romanya'daki sosyal yardım sistemindeki reformun önemli bir adımı da, yeni sosyal yardım çerçeve Yasası'nın (sosyal yardım hakkında 292/2011 sayılı Yasa) kabul edilmesi olmuştur. Yasa çerçevesinde, sosyal haklarla alınan hizmet payını artırmak için sosyal yardım sisteminde ve bileşenlerinde tektip bir yaklaşım yani sosyal yardım ve sosyal hizmet sistemleri benimsenmiştir. Yasa ile şu düzenlemeler getirilmiştir: sosyal hakların ve hizmetlerin sınıflandırılması, kriterler oluşturulması, düzenlenmesi ve uygulanması; sözleşme kapsamındaki sosyal hizmetlerin özel tedarikçiler tarafından düzenlenmesi; sosyal hak miktarı hesaplamalarının ve ayarlamalarının tek bir gösterge esasında düzenlenmesi.

19. **Rusya**, 2009 yılında enflasyon tahminini (%8,5 yerine %13) göz önünde bulundurarak çocuklu vatandaşlara ödenen sosyal haklar (18 aydan küçük çocukların bakımı için aylık ödeme, bedensel engelli çocukların bakımı için ödeme, annelik ödemesi, çocuk doğum tahsisatı, annelik sermayesi, v.s.) gibi kamu sosyal haklarının yanısıra bir dizi sosyal hizmetin bedelini artırmıştır. Daha önceden aynı yardım programlarından yararlanan özel kategorilerdeki kişilere (bedensel engelliler, Büyük Vatan Savaşı'na ve diğer savaşlara katılan kişiler, v.s.) ödenen aylık nakit telifisinde de artışa gidilmiştir. Sosyal hizmetler dizisi, 1) ilave bedelsiz tıbbi yardımı (bedelsiz ilaçlar dahil) ve senatoryumda bedelsiz tıbbi tedaviyi ve 2) şehir trenleriyle bedelsiz ulaşımı ve senatoryum için bedava bileti kapsar. Sosyal hizmetler dizisinden yararlananlar, bu destekleri alma yöntemini kendileri seçebilmektedirler. Konut desteği de nüfusun düşük gelirli kesimleri hedeflenerek artırılmıştır. Konut yapımı ve konut temin programları arasında şunlar bulunmaktadır: genç ailelere, Büyük Vatan Savaşı'na, v.s. katılan gazilere konut yardımı, kamu aile sermayesi sertifikasına sahip ailelerin söz konusu parayı kendi konut şartlarını iyileştirmek üzere kullanmalarının sağlanması (ipotek kredileri de dahil krediler üzerinden anapara ve faiz ödemesi); işini kaybedenler için, Konut İpotek Kredileri Kurumu'nun sermaye yapısının 2008 yılında tekrar düzenlenmesi suretiyle ipotek kredilerinin yeniden programlanması; ve 1 ila 2 milyon Ruble arasında değerinde konut satınalan kişiler için vergi indirimleri sağlanması. Düşük gelirli kesimleri korumak için, (Haziran 2009'da kabul edilen) Rusya Hükümeti Kriz Önleyici Tedbirler Programı çerçevesinde aralarında yasal asgari ücrette 1 Ocak 2009 itibarıyla %88'lik artış, düşük gelirli aileler için (Nisan 2009'dan Mayıs 2010'a) bir defalık annelik ödemesi; ileri yaş aylıklarında geçici artış gibi tedbirler de alınmıştır. Aynı Program kapsamında, öngörülen enflasyondan ötürü sosyal hak aşınma payından kaçınmak için işsizlik ödemelerinde (2009-2010) geçici bir artışa gidilmiştir. İşsizlik ödemeleri alanında ise, kendi istekleriyle işlerinden ayrılan işçiler hedeflenerek aldıkları ödemeleri, işletme kapanışı veya işten çıkarmalar dolayısıyla istihdamın dışında kalan işçilerin tahsisatıyla paralel düzeye getirmek için daimi nitelikte bir artış yapılmıştır.

20. **Sırbistan**, örneğin yoksullara yönelik özel gıda mağazaları açarak (Mart 2009) aynı programlarını genişletmiştir. Düşük gelirli işçilerin satınalma gücünün korunması amacıyla 1 Temmuz 2009'dan itibaren asgari ücrette artışa gidilmesi, maaşı 50.000 RSD altında kalan kamu idaresi çalışanları için ikramiye ödenmesi gibi tedbirler hayata geçirilmiştir. Son olarak sosyal harcamalarda, GSYİH %'si olarak kaydedilen genel artış, 2008 yılındaki %18,2'lik değerle

karşılaştırıldığında 2009'da %18,8'lik toplam harcamayla sonuçlanmıştır. Sırbistan Cumhuriyeti'nin sosyal sağlık sistemi reformu geçtiğimiz on yılda devam etmektedir. Reformların sonuçları 12 Nisan 2012'de yürürlüğe giren Sosyal Hak Kanunu'na ilave edilmiştir. Sosyal Hak Kanunu, diğerlerinin yanında, sosyal sağlığın finansal tahsisatına mahsus düzenlemeleri, sosyal koruma ve sosyal koruma ile alakalı kurumların ve çalışanların vazifeleri hususlarını öngörmektedir. Kanun, ayrıca, sosyal koruma sektöründe çalışan deneyimli profesyonel personelin ve profesyonel birliklerin kar amacı gözetmeyen bağımsız bir örgütlenmesini olan Sosyal Sağlık Birliği'nin kurulmasını da öngörmektedir.

21. **Türkiye**'de hükümet, maaş dışı işgücü maliyetlerini azaltan tedbirler almıştır. Sonuç olarak şirketlerin, işten çıkarma yerine işçi istihdam etmeleri teşvik edilmiş ve gayriresmi istihdamda azalma görülmüştür. Alınan tedbirler arasında sosyal güvenlik katkı paylarının düşürülmesi; gençlerin, kadınların ve uzun süreli işsizlerin istihdamını teşvik; eğitimin desteklenmesi ve daha az gelişmiş bölgelere yatırım yapan işletmeler için önemli vergi indirimleri yer almaktadır. Örneğin Ekim 2008'de bedensel engellilik, yaşlılık ve vefat dolayısıyla ödenen işveren sosyal güvenlik katkı payları, brüt maaşın %19,5'inden %14,5'ine indirilmiştir. Bu kesintiler, sosyal güvenlik kurumlarına yapılan kamu transferleriyle karşılanmıştır. Alınan bu tedbir sayesinde 2009 yılında 61.000'den fazla, 2010'da da 63.000'den fazla iş alanı açılmıştır. Aynı zamanda kendi personeline mesleki eğitim veren işverenler de düşük sosyal güvenlik katkı paylarından yararlanmış; teknoloji, araştırma ve geliştirme alanlarında işçi istihdam eden işverenlere de beş yıllık sosyal güvenlik katkı paylarının yarısı iade edilmiştir. Hükümet, Mayıs 2008 ile Mayıs 2010 arasında işe alınanlar için, özellikle kadınlara ve gençlere yönelik beş yıllık sosyal güvenlik katkı paylarının işveren payını karşılama kararı almıştır. Bununla birlikte az gelişmiş bölgelere özel önem verilmiştir: Bütün sektörlerde az gelişmiş bölgelere yönelik teşvik oluşturulmasını ve daha gelişmiş bölgelerdeki faaliyetlerin aktarılmasını artık gerektirmeyen 2007 tedbirleri, 2010 yılında uzatılmıştır. Bu programla mevcut ve yeni istihdam edilmiş işçilerin sosyal güvenlik katkı payları, ortalama beş yıllığına devlet tarafından karşılanırken kurumlar vergisi de aynı dönem için %20'den %5'e düşürülmüştür. Türkiye'deki toplam imalat istihdamının %17'sini temsil eden toplam 730.000 işçi, 2011'in ilk iki ayında bu bölgesel teşvikler kapsamında istihdam edilmiştir. Herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna kaydı yapılmamış işçilerin istihdamı olarak tanımlanan gayriresmi istihdam, 2001 yılında toplam istihdamın %53'ü düzeyindeyken 2010 yılında %45'in altına gerilemiştir.

22. **Ukrayna**'da Bakanlar Kurulu, ekonomik karmaşanın sonucunda hane halkı gelirlerinin ve reel ücretlerin düştüğünü göz önünde bulundurarak yoksulluğu azaltma stratejisini uygulamaya geçirmek üzere Şubat 2009'da bir eylem planını kabul etmiştir. Cumhurbaşkanı Ekim 2009'da, 2009 bütçe yasasının hükümleriyle karşılaştırıldığında sosyal standartları 2009 sonu itibarıyla %12 yükselterek 2010 taslak bütçesinin Eylül 2009 versiyonunda öngörülenin yaklaşık %30 üzerine çıkarmayı amaçlayan asgari geçim ve asgari ücret hakkında Yasa'yı imzalamıştır. Yasa, aynı zamanda asgari aylık ücrette de %11'lik bir artış öngörmektedir. Ortalama emekli aylığı da yine aynı dönemde yükseltilmiştir. 2010'da Ukrayna, bedensel engellilerin sosyal koruması ve rehabilitasyonu hakkında yasalarda birtakım değişikliklere gitmiştir. Yapılan taslak değişikliklerle, eşit istihdam fırsatları, ayrımcılıkla mücadele ve bedensel engelliler için kısıtsız erişim teşvik edilmektedir. Hükümet, bir yandan zorlu yaşam şartlarıyla mücadele ederken diğer yandan işgücü piyasasında rekabet etme güçlükleriyle karşılaşan kişileri desteklemeye devam etmiştir. Asgari ücret, 2010 boyunca yavaşça artarak Aralık ayında aylık 922 UAH (veya 92 EUR) düzeyine ulaşmıştır. Emekli aylıkları da artırılmıştır. Çalışma ve Sosyal Politika Bakanlığı,

sosyal hizmetlerin icrasında reform yapılması düşüncesini tartışmaya başlamıştır. Haziran 2010'da, Cumhurbaşkanı'nın altında faaliyet gösteren Ekonomik Reformlar Komisyonu, sosyal koruma reformu programı taslağını onaylamıştır. Böylece yoksul kesimlerin sosyal koruma sistemine daha iyi erişmesi ve sosyal yardımların hedef kitlesine ulaşmasının güvence altına alınması sağlanmıştır, çünkü mutlak yoksulluk seviyesinin altında yaşayanların sadece %56,8'i sosyal yardım almaktaydı ve sosyal transferlerin sadece %23'ü yoksullara ulaşabilmekteydi. Emeklilik reformları alanında ise Emeklilik Reformu Yasası Ekim 2011'de yürürlüğe girmiştir. Yasa ile emekli maaşına hak kazanabilmek ve tam emekli maaşı alabilmek için gereken asgari katkı payı gereklilikleri sırasıyla 5 yıldan 15 yıla ve 25 yıldan 35 yıla çıkarılmıştır. Kadın ve erkek devlet memurları için emeklilik yaşı sırasıyla 60 ve 62'ye yükseltilmiştir. Genel idari reformun parçası olarak Nisan 2011'de yayımlanan Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile bedensel engellilere ve gazilere yönelik birtakım hizmetler oluşturulmuştur. Gençlere ve ailelerine sosyal tahsisat ve hizmet verilmesi için Sosyal Politika Bakanlığı'na sorumluluk verilmiştir. Son olarak Sosyal Hizmet Merkezlerinde reform yapılmıştır.

23. Krizin KEİ üye devletleri tarafından sosyal koruma sistemlerinin yetersizliğini gözden geçirme fırsatı olarak kullanılabilmesi ve bu sistemlerin iyileştirilmesi için uzun vadeli tedbirlere gerek olabileceği de göz önünde bulundurulmalıdır. Birkaç ülkenin var olabileceğini bildirdiği sorunlar şunlardır: sosyal hizmetlerin yüksek maliyetinden ötürü yaşam kalitesini ölçen göstergelerde somut bir iyileştirmeye gidilememesi; yüksek düzeydeki bölünmüşlüğün ve karmaşıklığın faydalanan kişilerin erişim maliyetini yapay olarak yükseltmesi; sistem idare maliyetlerinin yüksekliği; hatalar ve yolsuzluklar; çalışabilen kişilerin yüksek düzeyde bağımlılığı. Sorunlar aynı zamanda sosyal hizmet sistemlerini genişletmenin kendine özgü biçiminden, bilhassa sonuca yönelimli bir esasta çoğu zaman ne tutarlı bir strateji ne de sosyal hizmet tedarikçileri arasında koordinasyon, korelasyon ve aktif tedbirler içermemesinden de kaynaklanmıştır.

IV. ULUSLARARASI ÇERÇEVE VE DENEYİM

Küresel düzey

24. Temel bir insan hakkı olarak sosyal güvenlik ve koruma, Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi (1948), Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar hakkında Uluslararası Andlaşma (1966), Philadelphia Deklarasyonu (1944) ve Sosyal güvenliğe dair sonuçlar (2001 yılında Uluslararası Çalışma Konferansı'nın 89uncu oturumunda kabul edilmiştir) gibi başlıca uluslararası sözleşmelerde vücut bulmuştur.

Uluslararası Çalışma Örgütü

25. ILO Sosyal Güvenlik Standartları şunları içerir:

- *Sosyal Güvenlik (Asgari Standartları) Konvansiyonu* , 1952 (No. 102). Sosyal güvenliğin dokuz alanında asgari standartlar belirleyen bütün ILO sosyal güvenlik konvansiyonlarının adeta amiral gemisidir. Bu alt-alanlar şunlardır: tıbbi hizmet; hastalık

ödemesi; işsizlik ödemesi; yaşlılık ödemesi; işte yaralanma ödemesi; aile ödemesi; annelik ödemesi; geçersizlik ödemesi; ve hayatta kalma ödemesi.

102 sayılı Konvansiyon, bütün alt-alanları kapsarken bu alt-alanlardan sadece üçünün üye devletler tarafından onaylanmasını gerektirmekte, bu da sosyal güvenlik teminatının onaylayıcı ülkeler tarafından aşamalı olarak genişletilmesine imkan vermektedir. Konvansiyon'un asgari amaçları, dokuz alt-alanın hepsinde de, nüfusun sosyal güvenlik programlarıyla korunan yüzdesiyle, koruma altındaki kişilere güvence altına alınan asgari hakların seviyesiyle, sosyal hak kazanım şartlarıyla ve sosyal hak kazanım süresiyle ilişkilidir. 102 sayılı Konvansiyon, bu amaçlara nasıl ulaşılacağına dair bir öneri getirmez fakat üye devlete belli bir esneklik tanır.

KEİ üye devletleri arasında 102 sayılı Konvansiyon'u onaylayan Arnavutluk, Bulgaristan, Yunanistan, Romanya, Sırbistan ve Türkiye olmuştur.

26. 102 sayılı Konvansiyon modeli üzerine hazırlanan diğer birkaç konvansiyon, hem teminat altındaki nüfus hem de sosyal hakların seviyesi itibarıyla daha yüksek düzeyde koruma sunmaktadır:

- Muamelede Eşitlik (Sosyal Güvenlik) Konvansiyonu, 1962 (No. 118);
- İş Yaralanması Sosyal Hakları Konvansiyonu, 1964 (No. 121) ve İş Yaralanması Sosyal Hakları Tavsiye Kararı, 1964 (No. 121);
- Geçersizlik, İleri Yaş ve Hayatta Kalanların Sosyal Hakları Konvansiyonu, 1967 (No. 128) ve Geçersizlik, İleri Yaş ve Hayatta Kalanların Sosyal Hakları Tavsiye Kararı, 1967 (No. 131);
- Tıbbi Hizmetler ve Hastalık Sosyal Hakları Konvansiyonu, 1969 (No. 130) ve Tıbbi Hizmetler ve Hastalık Sosyal Hakları Tavsiye Kararı, 1969 (No. 134);
- Sosyal Güvenlik Haklarının Devamı Konvansiyonu, 1982 (No. 157) ve Sosyal Güvenlik Haklarının Devamı Tavsiye Kararı, 1983 (No. 167);
- İstihdamın Teşviki ve İşsizliğe Karşı Koruma Konvansiyonu, 1988 (No. 168) ve İstihdamın Teşviki ve İşsizliğe Karşı Koruma Tavsiye Kararı, 1988 (No. 176); ve
- Annelik Koruması Konvansiyonu, 2000, (No. 183) ve Annelik Koruması Tavsiye Kararı, 2000 (No. 191).

27. "*Küresel İş Paktı*", uluslararası finansal ve ekonomik krizin toplum ve istihdam üzerindeki etkisini ele alan küresel bir politika sözleşmesidir. Haziran 2009'da ILO üye devletlerinin hükümet, işveren ve işçi delegelerinin katılımıyla Uluslararası Çalışma Konferansı tarafından oybirliğiyle kabul edilmiştir. Pak, yatırım, istihdam ve sosyal koruma temelinde verimli bir toparlanmayı teşvik etmektedir. Temel amacı, politika oluşturulmasında uluslararası düzeyde kabul gören, ekonomik toparlanma ile uygun iş fırsatlarını içerecek şekilde toparlanma arasındaki süre gecikmesini azaltmak üzere tasarlanmış bir temel oluşturmaktır. Olumlu İşler Gündemi'nin yanısıra ILO bileşenlerinin 2008 Adil Küreselleşme için Sosyal Adalet Deklarasyonu'nda yer alan taahhütleri kendine kılavuz alan bu Pak, işyerinde temel ilkelere ve haklara saygı göstermenin, sosyal korumayı güçlendirmenin, cinsiyet eşitliğini teşvik etmenin ve ifade, katılım ve sosyal diyalogu cesaretlendirmenin toparlanma ve kalkınma için kritik önem taşıdığını öne sürer.

Bölgesel düzeyde

Avrupa Konseyi

28. Bütün KEİ üye devletleri tarafından onaylanan *Avrupa Sosyal Şartı*, sosyal güvenlik hakkı, sosyal haklar ve sosyal hizmetler dahil olmak üzere genel olarak sosyal ve ekonomik insan haklarını garanti altına alan bir Avrupa Konseyi andlaşmasıdır. 1961 yılında kabul edilmiş ve 1996'da gözden geçirilmiştir. Avrupa Sosyal Haklar Komitesi, ülkelerdeki durumun Avrupa Sosyal Şartı, 1988 Ek Protokolü ve Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı ile uyumunu yönetir.

29. Bunların yanısıra Avrupa Konseyi, ortak Avrupa sosyal güvenlik standartlarını, uluslararası standart belirleme konvansiyonlarıyla başka bir deyişle *Avrupa Sosyal Güvenlik Yönetmeliği*, bunun *Protokolü* ve *Avrupa Sosyal Güvenlik Yönetmeliği (gözden geçirilmiştir)* ile tanımlamıştır. Bu yasal sözleşmeler, sosyal güvenliğin asgari düzeyde uyumlaştırılması esasında sosyal güvenlik alanında standartlar belirlemek suretiyle birçok Avrupa Konseyi ülkesinde yürütülen reform süreci için yönelim sağlar. Standart belirleyen bu sözleşmeler, Avrupa sosyal güvenlik modelinin temel ilkelerini ortaya koymaktadır. KEİ üye devletlerinden Gürcistan, Yunanistan ve Türkiye, yukarıda bahsedilen konvansiyonlara taraf olmuştur.

Avrupa Birliği

30. Sosyal koruma ve toplumsal katılım koordinasyonunun açık yöntemi üzerinden giden AB, yoksullukla ve toplumsal dışlanmışlıkla, sağlık hizmetleriyle, uzun vadeli bakımla ve emekli aylıklarıyla ilgili konularda AB ülkeleri arasında ulusal strateji gelişimine ve politika koordinasyonuna yönelik bir çerçeve sunar. " Birlikte çalışmak, daha iyi çalışmak: Avrupa Birliği'nde sosyal koruma ve sosyal içerme politikalarının açık koordinasyonu için yeni bir çerçeve " başlıklı Komisyon Tebliği esasında Avrupa Konseyi, Mart 2006'da sosyal koruma ve sosyal içerme sürecine dair yeni bir çerçeveyi kabul etmiştir. Sosyal içerme ve emeklilik alanlarındaki mevcut açık koordinasyon yöntemlerinin yanısıra sağlık ve uzun vadeli bakım alanındaki mevcut işbirliği süreci, ortak hedefler ve basitleştirilmiş raporlama prosedürleri kapsamında biraraya getirilmektedir.

31. Sosyal güvenliği içeren sosyal hizmetler, istihdam ve eğitim hizmetleri, sosyal konutlar, çocuk bakımı, uzun vadeli bakım ve sosyal yardım hizmetleri; temel AB hedeflerini, örneğin sosyal, ekonomik ve bölgesel uyumu, yüksek istihdamı, sosyal içermeyi ve ekonomik büyümeyi de karşılamının bir vasıtasıdır. Avrupa Birliği, sosyal hizmetlerin kalitesini artırmak için AB ülkeleri arasındaki olumlu uygulama işbirliğini ve alışverişini teşvik eder ve hem geliştirmeleri hem de modernize etmeleri için (örn. Avrupa Sosyal Fonu'ndan) finansal destek sağlar.

32. *Avrupa Yoksullukla ve Toplumsal Dışlanmışlıkla Mücadele Platformu* AB'nin yoksulluğu ve toplumsal dışlanmışlığı azaltma hedefine 2020 yılı itibarıyla en az 20 milyon kişiyle ulaşmak için girişilecek eylemleri ortaya koymaktadır. 2010 yılında uygulamaya konulan platform, *Avrupa 2010 Akılcı, Sürdürülebilir ve Kapsayıcı Büyüme Stratejisinin* önde gelen girişimlerinden biridir. Platformun giriştiği eylemler arasında şunlar bulunur:

- Daha iyi iş erişimi, sosyal güvenlik, temel hizmetler (sağlık hizmetleri, konut, v.s.) ve eğitim

- AB fonlarının sosyal içermeyi destekleyecek ve ayrımcılıkla mücadele edecek şekilde daha iyi kullanımı
- Kriz-sonrası Avrupası'nda, özellikle daha etkili ve daha verimli sosyal destek yönünden akılcı çözümler getirmek için sosyal inovasyon
- Kamu ve özel sektör arasında yeni ortaklıklar

33. Ermenistan, Azerbaycan, Gürcistan, Moldova ve Ukrayna'yı yakından ilgilendiren *Avrupa Komşuluk Politikası (ENP)*, sosyal boyutuyla özellikle sosyo-ekonomik kalkınmayı, istihdamı, sosyal politikayı ve yapısal reformları kapsamaktadır. Bu bağlamda AB, partner hükümetlerin, yoksulluğu azaltmaya, istihdam oluşturmaya, temel işgücü standartlarını ve sosyal diyalogu desteklemeye, bölgesel farklılıkları azaltmaya, çalışma şartlarını iyileştirmeye, sosyal yardımın etkinliğini artırmaya ve sosyal haklar sistemlerinde reform yapmaya yönelik çabalarını teşvik etmektedir. ENP çerçevesinde kaydedilen ilerleme, ilgili ülke raporlarında yansımaları bulunmaktadır.

IV. SONUÇ

34. Sosyal koruma tedbirleri, ekonomik şoklar ve hayatın diğer zorlukları karşısında bireyler ve aileler için tampon görevi görür ve onların huzurlarını etkileyen güçlükleri yönetme ve bunlarla başetme kapasitelerini artırır. Dolayısıyla bu tedbirler, kırılabilirliği azaltmada, yaşam şartlarının kötüleşmesini önlemede ve geçim kaynağı oluşturmada temel önem taşır. Ekonomik kriz sırasında sosyal koruma sistemleri toplumsal ve ekonomik istikrar unsurları olarak önemli bir rol oynamakta, beşeri ve toplumsal sermayenin zayıflamasını önlemektedir. Sosyal koruma programlarının yapacağı etki, tasarımına ve uygulama düzeyine bağlı olarak farklılık gösterse de, yüksek gelirli ülkeler de dahil tüm dünyadan toplanan kanıtlar, bu programların yoksulluğu ve eşitsizliği azaltarak ekonomik büyümeyi teşvik etme potansiyellerinin olduğunu göstermektedir.

35. Geçtiğimiz yıllarda KEİ üye ülkeleri, mevcut programlarını geliştirerek veya yenilerini hayata geçirerek geniş ölçekli sosyal hak reformlarına girişti. Daha önce de belirtildiği gibi, ekonomik krizin öne çıkardığı acil sosyal ihtiyaçlarla yüzleşmek için tüm ülkelerin çok sayıda tedbir alması gerekmektedir. Bu süreç boyunca sosyal korunma sistemlerinin yeterliliğini etkileyen kökleşmiş sorunlara ışık tutularak sosyal koruma sistemlerinde daha derin ve daha uzun vadeli reformlar yapılması için fırsat doğmuştur.

36. KEİ bünyesinde, politikalar ile kurumları biraraya getirerek istihdam, çalışma standartları, insan hakları, cinsiyet eşitliği, sosyal koruma gibi toplumsal amaçlara ağırlık veren derin entegrasyon biçimlerinin birçoğu, ekonomik ve siyasi amaçların arkasında geri planda kalmaktadır. Ne var ki, mevcut ekonomik ve sosyal şartlar, yoğun olarak çalışmayı gerektirmekte, bunlardan sosyal politika alanındaki bölgesel işbirliği büyük bir değer katabilmektedir. Bölgesel düzeyde işbirliğine gidilerek uzmanlar, sosyal partnerler ve STK'lar için bilgi alışverişi, olumlu uygulamalar, eğitim programları yapılması öngörülebilir. Bunun yanı sıra KEİ çerçevesinde sosyal konularda sürekli etkileşim içinde bulunulması, bölge halkları arasında mevcut işbirliğini derinleştirmenin ve güven oluşumuna katkı yapmanın aracı olabilir. Hassasiyet taşıyan toplumsal konulardaki kaygıları ve deneyimleri paylaşarak aidiyet duygusunun güçlendirilmesi, KEİ üye devletleri arasında gerilimi hafifletmeye ve ortak ilgi alanlarını artırmaya yardımcı olacaktır.